

,sculptile: tertium, Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: quartum, Memento ut diem Sabbati sanctifices. Alia sex ut Hesichius.

Tertia et communis sententia est Augustini q. 71. in Exod. qui distinguunt et disponit praecepta Decalogi eo modo et ordine quo in Ecclesia Catholica distinguit Theologi et Catechistae. Unde ad primum momentum Hesichii R. quod praeceptum de sanctificatione Sabbati inconvenienter positum fuisset inter praecepta Decalogi, si nullo modo ad Decalogram pertineret. Ad 2. R. quod cum scriptum sit Matth. 6. Nemo potest duobus dominis servire, ejusdem rationis esse videtur, et sub eodem pracepto cadere: Ego sum Dominus Deus tuus, et, Non habebis Deos alienos. Ad tertium ejusdem, et secundum Origenis R. quod facere sculptile vel similitudinem non sit prohibitum, nisi secundum hoc, ut non colantur pro Diis. Nam in tabernaculo Deus praecepit fieri imagines Seraphim. Exod. 25. Unde pertinet ad id praeceptum, Non habebis Deos alienos, et, Non facies sculptile. Ad ultimum utriusque R. quod cum cupiditas uxoris alienae pertineat ad concupiscentiam carnis, et cupiditas rerum alienarum ad concupiscentiam oculorum, sicut Deus distinctis praeceptis harum cupiditatum actiones prohibuit: Non moechaberis; Non furtum facies; ita et ipsas cupiditates. Denique memoriae causa praecepta Decalogi, et Ecclesiae versibus sequentibus comprehenduntur:

1. „Unum crede Deum: ne jures vana per ipsum:
„Sabbata sanctifices: habeas in honore parentes:
„Non sis occisor, fur, moechus, testis iniquus:
„Alterius nuptam, nec rem cupias alienam.
2. „Festa colas praesens Sacro, jejunia serves:
„Annua sit saltem scelerum confessio Paschae
„Tempore, quo sumes Christi venerabile corpus.“

CAPUT IX. De pracepto jejunii.

De primo Ecclesiae pracepto (*statutos Ecclesiae festos dies celebrato*) egimus in pracepto tertio Decalogi: de secundo (*sacrum Missae officium diebus festis reverenter auditio*) agemus in P. II., ubi de Sacrificio Missae: de Confessione annua ibid. scil. de Sacramento poenitentiae; de Communione Paschali, ubi de Eucharistia. Restat hic agendum de tertio pracepto Ecclesiae, de quo sit.

§. UNICUS. Principia generalia de jejunio.

987. *Principium I.* Tertium praeceptum Ecclesiae primo obligat graviter omnes fideles a septimo aetatis anno completo (juxta dicta n. 208.) ad abstinentiam ab esu carnium diebus veneris et sabbati. Secundo obligat graviter omnes fideles a vigesimo primo aetatis anno completo ad servandum statutis diebus jejunium. De obligatione gravi constat ex propos. 23. ab Alex. VII. damn. *Confir.* 1. ex eo, quod haec lex sit in materia gravi: quia plurimum conductit ad animarum salutem, et vitiorum extirpationem. *Confirm.* 2. a communi iudicio fidelium et consuetudine, quae est optima LL. interpres. *Filiuc.* t. 27. p. 2. c. 3. Ad jejunium autem Ecclesiasticum requiruntur tria. 1. *Abstinencia a carnibus*, et caeteris (ubi legitima consuetudo id non permittit) quae sementinam originem a carnibus trahunt, qualia sunt caseus, lac, ova etc. 2. *Unica comestio* per 24. unius diei horas: ex indulgentia tamen Ecclesiae, et legitima consuetudine licet sumere serotinam collatiunculam. 3. *Certum refectionis tempus*, quae refectio sumitur

per modum coenae. De tempore ait S. Th. 2. 2. q. 147. a. 7. ad 2. *Dicendum quod ad jejunium requiratur hora determinata, non secundum subtilem examinationem, sed secundum grossam aestimationem.* Tempus ordinarium solvendi jejunii olim erat hora diei nona, hoc est, tercia post meridiem, in Quadragesima vero expectabatur usque ad vesperam; hodie communis Ecclesiarum consuetudine anticipatur tempus Canonici Officii, tum coena circa meridiem, vel hora ante meridiem. Vide Laym. L. 4. t. 8. c. 1. n. 9.

988. *Principium II.* Causae excusantes a jejunio sunt 1. *Superioris dispensatio.* Vide dicta de dispensatione n. 248. et seqq. Quando Episcopus commode adiri non potest, etiam Parochus dispensare potest cum hoc vel alio particulari Parochiano in lege jejunii: imo ubi *consuetudo viget*, etiam praesente Episcopo, ut ait Sanch. de matrim. L. 8. d. 9. n. 27. Reiffenst. et alii. Item Superiores Religiosorum Ordinum respectu suorum subditorum religiosorum. Tamb. t. 6. in 4. pracept. Eccles. L. 11. n. 5., Babenst. t. 6. d. 1. n. 11. et alii. Confessarii, Medici, uti et Abbatissae non possunt dispensare, quia carent jurisdictione spirituali in foro externo, sed tantum pro sua peritia ac prudentia hic et nunc possunt declarare, quod adsit legitima causa non jejunandi. Tamb. ibid n. 8. Reding.

Secunda causa est *impotentia* tum *physica*, quando quis simpliciter non potest jejunare, tum *moralis*, quando quis non potest sine magno incommodo, v. g. sine periculo gravis infirmitatis, aut notabili diminutione virium jejunare. Duxi, *sine magna incommodo*: sola enim mortificatio et difficultas non excusat a lege, imo hic intenditur. NB. Si impotentia sit certa, etiamsi ex culpa contracta, per se excusat; si vero sit dubia, petenda est dispensatio. Ita disserte S. Th. 2. 2. q. 147. a. 4. in corp. Ex hac ratione excusant infirmi, convalescentes ex gravi morbo, dum notabile virium defectum adhuc patiuntur, item praegnantes, lactantes, et pauperes. Duarte V. jejunium n. 324. De pauperibus S. Th. 2. 2. q. 147. a. 4. ad 4. dicit, quod pauperes, qui possunt sufficier habere, quod eis sufficiat ad unam comedionem, non excusantur propter paupertatem a jejunis Ecclesiae, a quibus tamen excusari videntur illi, qui frustatum eleemosynas mendicant, qui non possunt simul habere, quod eis ad victimum sufficiat.

989. *Tertia causa* est *labor*, vel *officium*, cum quo jejunium non potest conjungi, qualis est agricolarum, item illorum opificum, quorum labor sine notabili defatigatione corporis exerceri non potest, ut fabrorum, pistorum, fullorum, caementiarum, coriariorum, textorum, versantium praeculum typographicum, non tamen typos componentium, nec sartorum, pictorum et aliorum, quorum labor exiguis est; nec excusantur sutores, si non suant, sed tantum scindant corium, et praeparent materiam, ut ait Sanch. Quod autem non omnes corporaliter laborantes excusentur ab obligatione jejunii, patet ex propositione 30. ab Alex. VII. damnata. *Ratio* est, quia ille tantum labor hie excusat, pro quo exantlando vires unica refectione restauratae non sufficiunt; atqui non omnium opificum talis labor est: ergo. *Neque dicas*, quod ex declaratione Eugenii IV. benignior interpretatione sit facienda: nam Bulla Eugenii expresse dicit, teste Sylvest. et Viva, quod *Artifices laboriosa opera exercentes et Rustici non teneantur jejunare*. *Quid*, si opifices alias excusati a jejunio, uno vel altero die vacent a labore? R. cum Diana p. 1. t. 9. respons. 9. Sanch. et alii: adhuc excusantur, quia ne deficiant illis vires, legitime possunt vel eas servare ad sequentia opera, vel reficere pro antecedentibus. Duxi, uno vel altero die: quia, si per plures dies abstinerent a gravioribus laboribus, absque dubio tenerentur jejunare. Non excusantur, qui iter unius diei equitando conficiunt, utcumque iter agant, sive necessarium sit, sive non sit, ut

patet ex propositione 31. ab *Alex. VII.* damnata. *Ratio* est, quia sine magno incommodo potest servari jejunium, si iter paucorum dierum agatur curru aut equo commodo. Secus est, qui iter arduum conficiunt, in quo omnes communiter defatigantur, ut est iter pedestre majoris partis unius diei, vel equestre plurium dierum.

990. *Quarta causa* est *pietas*, vel *majus bonum*; unde excusantur ii, qui opera charitatis et misericordiae tam corporalia, quam spiritualia exercent etiam ob mercedem, quando cum jejunio ea non possunt peragere. De his *Viva* in propos. cit., ubi praesertim de concionatoribus favorabiliter loquitur.

991. Casus de jejunio vide num 41, 45, 48, 207, 216, 223, 242, 244, 262, 263. Praeterea resolues sequentia.

Dunstanus se accusat: 1. *In die jejunii saepius modicum quid comedi, et sub vesperum adhuc notabilem quantitatem.* 2. *Aliquoties comedi die jejunii mane buccellam carnis, postea, quia jam violaveram legem jejunii, carnem adhuc eadem die saepius comedi.* 3. *Saepius etiam die jejunii comedi lardum, farcimina, et olera pinguedine anserina cocta.*

992. Q. I. An violaverit Dunstanus jejunium quoad primum? R. *Affirmative.* Patet ex prop. 29. ab *Alex. VII.* damnata. *Ratio* est, quia modicae illae quantitates cibi in ordine ad constituendam secundam refectionem eundem habent effectum, si sumantur per intervalla, quem haberent, si sumerentur simul. Porro juxta *Comm.* quantitas in collatione vespertina statuitur quarta pars ordinariae refectionis. NB. non lauti convivii. Juxta *Stoz* n. 524. permittuntur octo unciae, sive media libra.

993. Q. II. An toties Dunstanus peccaverit graviter, quoties in die jejunii comedit carnes? R. 1. Semel buccellam carnis comedendo non peccavit graviter; aliud foret, si notabile frustum carnis uno morsu deglutisset. Eodem modo excusatur coquus, qui parum carnis ad quantitatem nucis avellanae, vel (ut ait *Reiffenst.*) unius unciae praegustaret. R. 2. Toties peccavit graviter, quoties eadem die jejunii comedit carnes. *Ratio* utriusque est, quia hoc praeceptum, licet admittat parvitatem materiae, quoad hanc partem est negativum. Secus est de eo, qui per binam justam refectionem jam violavit jejunium, hic non peccat graviter sumendo tertiam, quia sumpta altera refectione impossible est amplius servare jejunium: ergo abstinentia a tercia vel quarta refectione non cadit sub praeceptum jejunii. *Antec. prob.* ex eo, quod substantia jejunii importet abstinentiam a secunda refectione. *Laym.* l. 4. t. 8. c. 1. n. 12. et 13.

994. Q. III. An et quomodo Dunstanus peccaverit quoad tertium? R. Comedendo farcimina peccavit graviter, quia haec sunt formaliter caro concisa, vel melior sanguis animalium, quorum caro certo prohibita est. Probabilius etiam prohibitus est usus lardi, adipis, pinguedinis anserinæ etc. quia consuetudo, quæ post damnatam prob. 32. ab *Alex. VII.* adhuc licitum facit in quibusdam regionibus usum ovorum et lacticiniorum, non permittit propterea usum lardi etc. Adde, quod ex contraria sententia ingens fiat periculum, ne ejusmodi licentia etiam extendatur ad intestina animalium, farcimina, jusculum ex carnis, quod cederet in præjudicium jejunii Ecclesiastici. Ita *Laym.* l. c., *Babenst.* l. c. n. 5. contra *Sylv.*, *Fagund.* et recentius contra *Burgh.* cent. 3. n. 13. quorum probabilitas speculativa in eo juvat prudentem Confessarium, ut pauperibus, ob aliquam necessitatem ejusmodi adipis, vel pinguedinis usum permittat. Ita prius cit. AA.

Adverte. Si quis vovisset jejunium singulis diebus veneris, etiam festo Nativitatis Christi, teneretur jejunare, si hoc incideret in diem veneris,

nisi vovens expresse exceperisset hoc vestum. Prob. ex c. explicari, ubi *Honorius III.* ait: *Respondemus, quod illi, qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti, in sexta feria, si festum Nativitatis Dominicae die ipso venire contigerit, carnis propter festi excellentiam vesci possunt, secundum consuetudinem Ecclesiae generalis.* Nec tamen hi reprehendendi sunt, qui ob devotionem abstinere volunt. Unde etiam resolvendum, quod sexagenarius viribus adhuc gaudens ad jejunium vegetis, si votum jejunii emiserit pro certis diebus, teneatur jejunare, quamdiu pollet viribus, sicut qui ante vigesimum primum aetatis annum tale votum emisit. Vide *Laym.* contra *Sanch.*

995. Q. IV. An dispensationem habens circa esum carnium hoc ipso sit liber a dupli refectione. Affirmant *Tamb.*, *Reiffenst.*, *Schmalzgr.*, *Sporer*, et alii, eoquod abstinentia a carnis sit de substantia jenumii; ergo sublata abstinentia tota lex jejunii solvit. Contra hos R. negative cum *Navar.*, *Cajet.*, *Lessio* et alii; quamvis abstinentia a carnis et secunda refectione eodem præcepto jejunii aequa præcipiantur, sunt tamen materiae divisibilis, ut patet ex praxi dispensationum, vi quarum saepius conceditur esus carnium, remanente obligatione abstinendi a bina refectione. Item juvenes, qui nondum compleverunt tertium aetatis septennium, ut et senes excusantur a lege jejunii quoad unicam refectionem, et tamen obligantur ad abstinentiam ab esu carnium: ergo.

996. Quae sententia negativa hodie certior est ex novis Constitutionibus Benedicti XIV. In prima ab anno 1741. 30. Maii, quae incipit: *Non ambigimus*, providetur abusibus contra jejunii quadragesimalis observantiam inventis. Initio is agit de origine, utilitate et scopo dicti jejunii: §. 1. conqueritur de pravis consuetudinibus inter fideles inductis, præsertim de nimia, nullis legitimis urgentibus causis, ubique indiscriminatum dispensandi facilitate: §. 2. excidat Episcopos ad eas evellendas; §. 3. statuit, ut dispensatio nemini concedatur sine legitima causa, nec toti populo, civitati, aut genti indiscriminatum integræ sine gravissima et urgente necessitate: §. 4. ita habet: *Gravissimam vero urgentemque necessitatem, etsi non est, cur vobis explicemus, nolumus tamen vos ignorare, cum hujusmodi necessitate, et servandam esse potissimum unicam comestionem... et licitas atque interdictas epulas promiscue minime apponendas esse: §. 5.* Pontifex hac super re onerat conscientias Episcoporum, jubetque moneri dispensatos, ut alia pia opera jejunii loco substituant. Vide tom. I. ejusd. Bull. pag. 48.

997. Eodem anno 1741. 22. Augusti idem Pontifex per Litteras Apostolicas, quarum initium est: *In suprema universalis Ecclesiae, ita declarat §. 2. Nos quibuscumque, quacumque occasione sive multitudini indiscriminatum ob urgentem gravissimamque necessitatem, sive singulis ob legitimam causam, et de utriusque medici consilio, dummodo nulla certa et periculosa affectae valetudinis ratio intercedat, et aliter fieri necessario exigat, in Quadragesimæ aliisque anni temporibus et diebus, quibus carnium, ovorum et lacticiniorum esus est prohibitus, dispensari contigerit, ab omnibus omnino, nemine excepto, unicam comestionem servandam, et licitas atque interdictas epulas minime esse apponendas, tenore præsentium declaramus et interdicimus.* Vide tom. I. ejusdem Bullarii p. 65. Idem in declaratione harum Constitutionum ad Archiepisc. Valentiae anno 1742. 12. Maii data quae incipit: *Cognovimus, in tom. I. ejusd. Bull. pag. 164. ita habet: Praecipi- mus autem Episcopis, eorumque delegatis, ut nemini vescendi carnis, aliisque cibis vetitis veniam tribuant, nisi, sub gravi, imperata simul* 26*

unicae comedionis norma. Ita universale istud paeceptum pro tua spectatissima vigilancia Gregi tuo indicendum jubeto.

Aliam declarationem ejusdem Pontificis ad Archiepisc. Compostellae datam anno 1744. 8. Julii, quae incipit: *Si fraternitas tua*, vide in tom. I. ejusdem Bull. pag. 356.

Anno 1745. die 10. Junii idem Benedictus XIV. denuo universalem edidit Constitutionem de jejunii disciplina conservanda, vel redintegranda, de dispensationibus generalibus pro oppidis aut dioecesibus integris, non nisi certa ratione, et justa de causa petendis et concedendis, quae incipit: *Libentissime quidem*, et habetur in T. I. ejus. Bull. pag. 523. ubi §. 16. causas pro concedendis dispensationibus personalibus assignat regulam Patrum VIII. Concilii Toletani can. 9., qui ita habet: *Quisquis absque inevitabili necessitate, atque fragilitatis evidenti languore, seu etiam aetatis impossibilitate diebus Quadragesimae esum carnium praesumpserit attenuare, non solum erit reus resurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus ab ejusdem diei sancta Communione.... Illi vero, quos aut aetas incurvat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non ante prohibita violare praesumant, quam a Sacerdote permissum accipient: §. 17.* sub jungit: *Nemo est, qui non intelligat hujusmodi causas satis esse, ut aliqui a jejunii legibus et abstinentia immunes existimentur; non autem ut populus, vel integra civitas idem privilegium obtineat.* §. 18, 19 et 20 declarat, nec caritatem ciborum quadragesimalium, nec militum stationem, nec peculiares morbos causas sufficientes esse pro dispensatione generali: §. 21 et 23 ait, causas legitimas esse 1. defectum piscium, olei etc. 2. morbum epidemicum, ita ut nulla aetas ex judicio medicorum libera et incolumis esse queat, et illis ipsis, qui inter cives salvi et integri numerantur, eadem pernicies immineat.

998. Q. V. An is excusetur a jejunio, qui se ultro defatigat ludo pilae, venatione, hastiludio etc. eo die, quo urget paeceptum jejunii, praeceps ut a jejunio deobligetur? R. Negative. Ratio est, quia media sunt ad finem obtinendum necessaria, et sicut lex obligat ad media ad opus paeceptum necessaria, sic prohibet apponere impedimenta cum adimpletione incompatibilia. Ergo Ecclesia, dum praecepit jejunium, simul prohibet, ne libere ejusmodi ponantur. Ita Laym., Sanch., Palao, Viva in propos. 31. ab Alex. VII. damnata.

Neque dicas 1. cum Leand., Joan., Henrig. et aliis: Talis habet jus ad venandum, ludendum etc. Respondet Viva, hoc ipso, quod praecipiatur hoc jejunium, cessat jus ad has actiones, ut sunt actiones impeditivae jejunii actu obligantis; sicut ex ipso, quod die festo praecipiatur auditio Sacri, cessat jus seu libera facultas manendi illo die domi, cum tenearis adire templum ad Sacrum audiendum. Vide dicta n. 213 et 257.

Nec dicas 2. Licet juxta multos die festo locali e proprio territorio ire in alienum ad exercenda ibi opero servilia: ergo a pari. N. Cons. Quia in primo casu tantum intenditur fuga licita a loco, ubi paeceptum urget, ad locum, ubi non urget: in secundo ludens vel venator intendit non jejunere ibi, ubi et quando paeceptum jejunii urget, quod non est obligacionem fugere, sed violare. Vide dicta n. 213, 257. et seq.

999. Q. VI. Quantum cibi liceat sumere in collatiuncula consueta? R. Laym. L. 4. tr. 8. c. 1. n. 9. Id universim dici potest, oportere esse modicam, ne coenula in coenam transeat: speciatim vero attendenda est tum regionum, tum personarum diversitas, et qualitas. Nam regionum aliae alii frigidiores sunt; inter personas vero aliae alii majore cibo, seu propter labores, seu propter corporis constitutionem indigent. Postea ait, non esse improbabilem regulam Reginaldi, scil. tunc excessum fieri coenulae, quando

id, quod sumitur, notabiliter majus est quarta parte ejus quantitatis, quae ad integrum coenam sufficeret. Ex qua regula deducitur, quod is, qui indiget pro justa refectione duabus libris, licite possit sumere medium libram, ut diximus n. 992.

1000. Q. VII. Quid circa potum die jejunii sit observandum? R. Teste S. Aug. serm. 64. de temp., S. Basil. hom. 1. de jejun., Tertull. de jejun. c. 6. Christiani primis Ecclesiae temporibus diebus jejunii, praesertim quadragesimalis a vino abstinuerunt; hodie tamen ex recepta consuetudine usus potus cuiuscumque proprie dicti quacumque diei hora diebus jejunii est licitus, si moderate et sine excessu temperantiae sumatur. Rationem dat S. Th. l. c. a. 6. ad 2. Non autem intendit Ecclesia interdicere abstinentiam potus, qui magis sumitur ad alterationem corporis et digestionem ciborum assumptorum, quam ad nutritionem, licet aliquo modo nutriat; et ideo licet plures jejunantibus bibere. Si autem quis immoderate potu utatur, potest peccare, et meritum jejunii perdere, sicut etiam si immoderate cibum in una comedione assumat. Hoc supposito (ait Leonard. cas. 65. n. 446.) AA. passim concedunt, licitum esse, dum quis bibt extra tempus coenæ, paullum panis sumere, ne haustus noeat; sic enim potius habet rationem medicinae, quam cibi. Intellige tamen cum limitatione, nisi id saepius repetatur: quia multa modica alias in effectu nutritionis coalescent in unam quantitatem gravem sufficientem ad peccatum mortale contra legem jejunii, ut patet ex propos. 29. ab Alex. VII. damnata.

Potus Thee, et Caffee non videntur violare jejunium, cum vere habeant tantum rationem potus proprie dicti, et parum vel nihil nutritivi in se contineant, imo certe minus, quam potus cerevisiae, nisi potui Caffee notabilior quantitas lactis admisceatur. Idem de potu Cioccolata censem *Ilsung.*, contra *Palao* et *Tamb.* ex judicio *Greg. XIII.*, *Pii V.* et *Pauli V.* Excipe, nisi Cioccolata instar densae pulitis cocta in magna quantitate sumatur. Confirm. ex paritate cum electuariis, de quibus S. Th. l. c. a. 6. ad 3. ita docet: *Dicendum, quod electuaria, etiamsi aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumentur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum. Unde non solvunt jejunium, sicut nec diuarum medicinarum assumptio, nisi forte aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi.*

1001. Q. VIII. Quaenam senectus excusetur a jejunio? R. Quod senectus excusetur a jejunio, satis ex eo patet, quod vere senes ob virium imbecillitatem, humorisque ac caloris defectum frequiore cibo indigeant. Quodnam vero tempus aetatis determinate excusat a jejunio, certo non constat; talis enim virium infirmitas et corporis mutatio non omnibus circa idem tempus aetatis contingit. Ideo neque universalis consuetudine, nec communis DD. consensu certa aetas senibus definita est, sicuti adolescentibus tertium septennium. Nam *Sanch.*, *Angles*, *Sporer*, *Marchant* sexagesimum, *Sylvest.* autem *Fabr.*, *Azor* septuagesimum annum aetatis senibus assignant, in qua a jejunii obligatione ordinarie eximi debeant. Hinc praeflaret regula *Laymanni*, qui l. 4. t. 8. c. 3. ait: *Licet senectus plerunque accidat anno aetatis sexagesimo, ideoque a jejunii lege eximat, quod proinde in dubio etiam prae sumi debet; tamen, sicut si constet, aliquem vere senuisse, ac viribus defecisse circa annum aetatis quinquagesimum, a jejunii lege liber censeri debet: ita et vice versa, si certum sit, aliquem sexagenarium, aut septuagenarium adhuc integris corporis viribus pollere, talis obligatus esse videtur, cum revera senex, sive viribus propter aetatem deficiens non sit;* n. seq. tamen favorabiliter addit: interim non nego, sexagenarium habere pro se prae sumptionem senectutis, ut in dubio de virium

sufficientia, jejunii lege, quatenus praecepit unam refectionem, se liberum censere possit.

Dices 1. Multi adolescentes ante 21 annum, et senes post 60 completem sunt satis validi ad jejunandum: ergo tenentur, qui possunt. 2. *Foeminae* ante annum 60 eximuntur a jejunio; quia sicut citius pubescunt, quam viri, ita et citius senescunt, imo ob debiliorem naturam anno quinquagesimo jam eximendae sunt. 3. Si *operarius* alias exemptus uno die in quadragesima non laboret, tenebitur illo die ad jejunium. 4. Licet *alio abire* in jejunio locali, in locum, in quo non est jejunium: ergo etiam in loco jejunii iter suspicere praecise ad se eximendum a jejunio.

R. Ad 1. N. C. quia haec lex attendit, quid ut plurimum fiat, sicut in anno professionis religiosae: deinde annum 60, teste *Marchantio*, et *Sporer* determinavit pro termino Pius V. vivae vocis oraculo. *Ad 2.* N. A. quia minori etiam alimento indigent, et facilius ferunt jejunium; aliud esset, si propter proles etc. sint debiliores. *Ad 3.* Si prius laboravit operose, et statim postea laboret denuo, dies intercalaris est reparatio virium, aliter si saepius aut diutius a labore cesseret. *Ad 4.* C. A. N. C. Ibi evitatur, hic eluditur lex in fraudem. *Evitare enim legem est adire locum, in quo lex non obligat in actu primo proximo.* *Eludere* legem est, se studiose sine justa causa impotentem facere ad observandam legem in loco, in quo lex obligat in actu proximo. Sicut si quis pilae lusu se defatigaret vehementer solum ideo, ut sic noctu posset plenam refectionem sumere, peccaret; uti etiam is, qui studiose ideo discedit ad matrimonium clandestine contrahendum, aut ad absolutionem a reservatione obtinendam, quia in his datur specialis inhibitio.

MANTISSA DE VIRTUTIBUS MORALIBUS.

§. I. De virtutibus moralibus in genere.

Virtus moralis ad officium hominis ex lege naturae exercendum pertinet, estque habitus agendi honeste, qui studio et exercitatione comparatur. Dividitur ratione ordinis et modi in virtutes principales seu cardinales, et subordinatas seu annexas; in eas, quae sunt circa passiones in ordine ad ipsum operantem, et quae sunt circa actiones ad alterum ab operante distinctum.

Virtus in genere dicitur habitus inclinans ac perficiens potentiam rationalem ad suum finem et opus proprium. *S. Thom.* 1. 2. q. 55. a. 4. *Dividitur varie: ratione subjecti in intellectualem et moralem.* Illa est habitus intellectum inclinans ad verum perfecte cognoscendum: altera est habitudo inclinans voluntatem ad bonum honeste amandum. *Suarez* disp. 3. tract. 4. sect. 2. et 3. de virtut. *Ratione principii* virtus dividitur in *acquisitam et infusam, naturalem et supernaturalem: ratione objecti in theologicam et moralem.* Theologica a morali distinguitur per ordinem ad objectum formale et immediatum. Illud enim virtutis moralis est ipsa honestas actionis creaturae rationalis: theologicae vero virtutis objectum formale est quadam perfectio divina, quam peculiari ratione respicit. Sic *Fides* respicit veritatem primam revelantem, seu auctoritatem Dei revelantis: *Spes* bonitatem Dei respectivam, quatenus Deus nobis bonus est, item Dei potentiam, promissionem et fidelitatem: *Charitas* respicit quamlibet perfectionem divinam infinite amabilem per se, propter quam Deus amatur, et illa ut Deo bona.

2. Virtus moralis dividitur in quatuor principales seu virtutes cardinales, *Prudentiam, Justitiam, Fortitudinem, et Temperantiam:* his enim

tota moralis vita nititur et volvitur, sicut ostium in cardinibus. Actionem ad rectam rationem in se ipsa dirigit *prudentia*: actiones ad alterum moderatur *justitia*: passiones prosecutivas *temperantia*: et *fortitudo* aver-satiyas regit. *Ex his tota bona hominis structura consurgit.* *S. Greg.* 2. *moral.* c. 8. His quatuor cardinalibus aliae virtutes sunt *subordinatae vel annexae*, quae tum circa actiones, tum circa passiones refraenandas, partim in ordine ad alterum ab operante distinctum versantur.

3. Circa actiones sunt hae virtutes. 1. *Justitia* reddit cuique suum. 2. *Religio* cultum Deo debitum reddit. 3. *Pietas* patriae ac parentibus debita officia repedit. 4. *Veritas* seu veracitas in verbis. 5. *Fidelitas* in promissis. 6. *Gratitudo* compensat beneficium. 7. *Vindicatio* moderate ulciscitur injuriam et culpam. 8. *Liberalitas* pecunias in aliorum utilitatem largitur. 9. *Magnificentia* versatur in magnis sumptibus ad aliorum utilitatem. 10. *Amicitia* amico officia exhibet.

4. Circa passiones 1. *Temperantia* moderatur voluptates appetitus concupisibilis, praesertim circa tactum et gustum. 2. *Liberalitas* ejusdem delectationes circa pecunias. 3. *Philotimia* seu studium gloriae verae circa honores; 4. et *Magnificentia* circa magnos sumptus spem et dispensationem moderatur. 5. *Veracitas* se alteri manifestat in verbis factis decentibus, quatenus hoc est in ipso operante delectabili. 6. *Amicitia*, per quam exhibet se operans alteri jucundum in rebus seriis. 7. *Eutrapelia*, per quam exhibet se jucundum in temperatis jocis et ludis. 8. *Fortitudo* moderatur fiduciam et timorem. 9. *Mansuetudo* regit iram. 10. *Humilitas* appetitum propriae excellentiae refraenat etc.

„5. Plures aliae sunt divisiones virtutis moralis, inter quas alia *virtus communis*, alia *heroica* dicitur ex Aristotele L. 1. Ethic. cap. 1. *Communis* versatur circa actiones laudabiles, sed minus difficiles, quae non exceedunt modum communem operandi humanum. *Heroica* sive ob excellentiam operis, sive ob circumstantiam erumpit in actum difficillimum, qui superat modum communem operandi humanum.

„6. Tria sunt, quae virtuti opponuntur, *peccatum* scilicet, *malitia* et *vitium*. *Peccatum* ut actus, *malitia* ut formale consequens, *vitium* ut habitus, virtutis actui, bonitati ac habitui contrariantur. *Vitium*, quod est habitus seu animi habitudo inclinans ad actus moraliter malos vel in honestos, est vel per excessum, vel per defectum; virtus autem in medio seu recta mediocritate et rationis ordine versatur. *Vitium* per excessum est, quod materiam virtutis, ejusque officium extendit ultra mediocritatem illius virtutis, sive dein mutetur materia seu objectum virtutis secundum substantiam, sive dumtaxat secundum quantitatem. Sic non solum vitium intemperantiae est per excessum in eo, qui in copia immodica comedit, sed etiam qui comedit res vetitas simpliciter, vel res pretiosiores, quam par sit, ut cum Cleopatra pretiosum unionem deglutiit. Per defectum est *vitium*, quando non solum virtutis actus ex toto vel ex parte omittitur, sed etiam exercetur actus virtutis officio plane oppositus. Ita ignavus per defectum peccat contra fortitudinem, dum omittit actum fortitudinis, qui est velle subire periculum honeste, cum decet, aut dum elicit actum ei prorsus contrarium, qui est velle fugere, cum dedecet. Vitiis recensendis nihil est, cur immoremur. Nam *vitia etiam sine magistro discuntur.* *S. Aug.* L. 6. de Civ. Dei c. 3.

§. II. De Prudentia.

„*Prudentia* est virtus specialis practica, morumque directrix. Perficit intellectum judiciis moraliter practice certis, et voluntatem in vero bono

„eligendo, maloque fugiendo dirigit. Hujus varia sunt munera, partes, et „vitia opposita.

„1. *Prudentia* rerum expetendarum et fugiendarum scientia dicitur: „tota ad actionem refertur. Circa universalia versatur cognoscendo sub „ratione veri boni eligendi et mali fugiendi, circa singularia et cognoscendo „et agendo. Hinc virtus moralis practica et magistra virtutum appellatur, „quae non solum intellectum in dijudicando vero bono ac malo, sed et „voluntatem in eligendis et exequendis mediis ad finem quemque honestum, „praesertim ultimum conductibus dirigit, ipsas virtutes morales regit „ac moderatur. S. Thom. 2. 2. q. 47. a. 6.

„2. *Munera, actusque proprii* prudentiae sunt 1. *Εὐβούλια, seu recta consultatio*, qua prudens animus de rebus agendis deliberat, et de mediis congruentibus ac honestis ad propositum finem obtinendum consultat, ne quid temere vel inconsulto aggrediatur, sed rectae rationis lumine in actionibus eligendis aut omittendis dirigatur. 2. *Σύνηρτος, seu sagacitas* est, „qua mens, ubi recte deliberavit et singula discussit, rite intelligit, judicat, „et statuit de rebus humanis secundum legem, aequitatem, et rectae rationis principia, quid in his temporis, loci, personae, rerumque circumstantiis sit eligendum, aut omittendum. 3. *Γνώμη, seu sententia vel imperium* „est, qua imperatur singularis actio vel omittenda, vel exercenda per interiores et exteriores hominis potentias seu vires, aliasque quascumque virtutes, mediaque idonei executio ad finem obtinendum praecipitur. Ubi itaque haec moderatrix secundum tria munera ad clavum sedet, felix erit totius vitae humanae cursus.

„3. *Partes integrantes*, sive prudentiae subservientes ad actus perfectos eliciendos a Doctore Angelico 2. 2. q. 48. a. nn. enumerantur octo: „*Memoria* ad prudentiam confert, qua memores sumus multiplici experientia rerum praeteritarum et circumstantiarum, easque cum praesentibus comparamus. *Viri enim prudentis est praeteritorum meminisse, praesentia agere, et futura cavere.* Senec. de consolatione ad Marc. c. 9.... 2. *Intelligentia* ex cognitionibus principiorum honestatis juvat, ut praesens negotium, omniaque quae illud circumstant, exacte perspiciamus. Ea enim in syllogismis a prudentia factis penetrat assumptum, minoremque propositionem singularem recte inspicit, quae conclusionem parit. 3. *Docilitas* est promptitudo ad aliorum monita et consilia audienda ex intentione bene agendi. 4. *Solertia* est facilitas excogitandi media ad finem promptum debite exequendum. 5. *Ratiocinatio* est facilitas ex principiis notioribus deducere ignotiora agibilia. 6. *Providentia* est, qua diligenter et perspicaciter futura praevidentur, mediaque ad finem ordinamus. 7. *Circumspectio* est exacta consideratio circumstantiarum et mediorum ad obtinendum finem. 8. *Cautio* est cura et diligens animi attentio ad pericula, incommoda et impedimenta propositi operis evitanda.

„4. Prudentiae opponitur generatim *imprudentia*. Per excessum vero adversantur haec: *prudentia carnis* excogitans media ad opera carnis implenda ex pravo voluntatis affectu: *astutia vel calliditas* excogitans media in speciem honesta et fucatam quamdam honestatem praeseferentia: *dolus verbis, fraus* factis media per astutiam inventa exequitur: *anxietas* est nimia sollicitudo praesentium et futurorum. Per defectum opponuntur *praecipitatio, inconsideratio, inconstantia et negligentia*. S. Thom. 1. 2. q. 53. a. 3. Hinc celebre illud Biantis consilium: *Agredere tarde agenda, sed aggressus age constanter.* Laert. 1. Leg. 87.

„5. Denique prudentia varias appellations sortitur, quatenus ad variis statusque diversos refertur. Alia dicitur *monadica seu henotica*, quae

„unius: alia *polyarchica*, quae plurium res agendas curat. Haec rursus „vocatur *oeconomica*, qua societatis familiaris, et *Politica*, qua societatis „politicæ, vel reipublicæ, et civitatis actiones diriguntur. Haec denuo „dicitur *prudentia legislatrix et judicialis, architectonica pacis et belli, ac militaris*, quae circa actiones in pace, bello, iudicio et curia suscipiendas „versatur.

„6. *Media prudentiam* sibi comparandi sunt plura: *Usus et experientia, juxta tritum illud: Usus me genuit, mater peperit memoria: familiarietas cum summis viris moderatis ac probis: diligens consideratio eorum, quae gesta sunt, aut geruntur: perfecta illius affectus cognitio, qui in altero dominatur et quo cum tractandum est negotium: ipsae demum variæ scientiae. Prudentiae compendium in litteris continetur.* Cassiodor L. 8. epist. 67.

§. III. De Justitia.

„*Justitia est habitus inclinans et firmans voluntatem ad jus suum cuique tribuendum. Hujus varia est divisio, eique plures virtutes sunt annexae, varia quoque vitia opposita.*

„1. *Justitia generalissime* sumpta est collectio omnium virtutum rediens voluntatem perfecte conformem sua normae, seu legi divinae. Quatenus autem virtus singularis, moralis et cardinalis est, habitus dicitur „inclinans voluntatem ad jus suum cuique tribuendum. S. Thom. 2. 2. q. 79. „a. 1. Unde *actus ejus proprius* est, jus suum cuique tribuere, id est, posse aequalitatem inter obligationem unius et jus alterius. *Objectum illius materiae* sunt actiones, quibus aequalitas cum jure alterius ponitur. *Objectum autem formale* est ipsa honestas aequalitatis cum alterius jure. „Hujusmodi actio aequalis juri alieno vocari solet jus justum, aequum et bonum. *Munera justitiae* sunt duo: jus suum alteri reddere, et neminem laedere.

„2. *Justitiae divisio* ex ordinatione unius ad alterum discernitur, prout varie honestatis aequalitas inter hominem unum et alium respici solet. „Hinc alia est *justitia universalis seu legalis*, quae partes communitatis aut totius Reipublicae ordinat ad tribuendum jus suum communitatii, quatali, procurando bonum pluribus commune. Haec directrix est in capite, aequas leges condendo; executrix vero in subditis, leges conditas observando. Alia est *justitia particularis*, qua vel communitas, vel persona particularis ordinatur ad tribuendum jus suum alteri parti vel personae particulari, seu aequale, quod alteri debetur. Haec rursus in *commutativam et distributivam* dividi solet secundum diversas aequalitates unius cum jure alterius, quas ut formale objectum eae respiciunt, et quae a Grotio Lib. 1. c. 1. de Jur. Bell. et Pac. *justitia expletrix atque attributrix* minus accurate appellatur. *Commutativa justitia* in commutationibus et pactis omnem, quantum fieri potest, servat aequalitatem rei cum re secundum proportionem, ut ajunt, arithmeticam, non attendendo dignitatem et conditionem personae. Comparat enim illa quantitatem cum quantitate, mediumque inter plus et minus in ipsa re, perfectamque aequalitatem in conservatione et reparatione alterius juris attendit. Sic cum debes alteri florenos decem, et totidem restitus, ponis arithmeticam aequalitatem. *Distributiva justitia* aequalitatem servat inter personas communitatis, pro cuiusque merito circa bona et onera, et praemia et poenas. Haec aut *remunerativa* est, dum bona, honores, aliaque id genus beneficia pro cuiusque dignitate et meritis distribuit: aut *vindicativa* seu *punitiva*, constituens aequalitatem inter personas et offensam. Utraque